УДК

Крилова Т. В.,
Гуманітарний інститут НАУ, м. Київ

ВРАХУВАННЯ КУЛЬТУРНО-ПРАГМАТИЧНИХ КОНОТАЦІЙ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ

У статті розглянуто лінгвокультурну специфіку вираження категорії неімпозитивності в англійській мові. Охарактеризовано дискурсивно-прагматичні значення різних засобів хеджінгу в наукових текстах в контрастивному та перекладацькому аспектах.

Ключові слова: *негативна ввічливість, дискурсивні стратегії неімпозитивності, хеджінг, прагматична адаптація тексту перекладу.*

В статье рассмотрена лингвокультурная специфика выражения категории неимпозитивности в английском языке. Охарактеризовано дискурсивно-прагматичные значения разных средств хеджингу в научных текстах в контрастивном и переводческом аспектах.

Ключевые слова: *негативная вежливость, дискурсивные стратегии неимпозитивности, хеджинг, прагматичная адаптация текста перевода.*

The paper focuses on linguistically and culturally specific indirectness strategies in English academic texts with special emphasis on their discourse and pragmatic meanings in the light of contrastive analysis and translation studies.

Keywords: *negative politness, indirectness strategies, hedging, pragmatic adaptation in translation.*

Зміна перекладацьких парадигм, а саме, уточнення пріоритетів перекладацької діяльності, в основі якої є орієнтація на приймаючу чи передаючу культуру дала могутній поштовх вивченню дискурсу в рамках контрастивної та міжкультурної прагматики. Контрастивна прагматика, де дослідження ведеться переважно з позицій соціопрагматичного підходу, є новим напрямком в аналізі дискурсу: вивчення міжкультурної дискурсивної взаємодії розглядається як процес спілкування між комунікантами, що є носіями різних мовних культур і, як наслідок, різних комунікативних моделей. Окрім власне прагматичних концепцій, в основі цього напрямку лежить також сучасний когнітивний підхід до розгляду взаємовідношень мови і культури, який базується на визначенні культури як спільного для певного культурного соціуму знання. У фокусі контрастивного прагматичного опису є аналіз спільних та відмінних рис в реалізації мовних актів в різних лінгвокультурах, вивчення впливу соціальних факторів на комунікативні стратегії виконання дискурсивних дій, а також аналіз відмінностей в способах виконання мовних дій носіями різних мов. Результати цих досліджень свідчать про значну соціокультурну варіативність дискурсивних стратегій здійснення мовних

© Крилова Т. В., 2011

актів в різних лінгвокультурах. Безпосередньою складовою лінгвоетнічного бар'єру є те, що представляє шар невидимого, оскільки тут мова йде про позамовну реальність, що проявляється на рівні опису значимих для кожної культури цінностей, звичних способів мислення превалюючих суджень та оцінок.

Саме по собі врахування соціокультурних факторів допускає більш широке трактування еквівалентності, в рамках якого можливий різний ступінь варіативності перекладу. В більшості перекладів домінує орієнтація на культуру, що приймає. Це приводить до "переписування" перекладу з точки зору культури, що приймає з використанням перекладацьких прийомів натуралізації та адаптації для уникнення так званого "дискурсивного акценту". Через призму поняття природності в особому ракурсі висвітлюються когнітивні, прагматичні, соціокультурні та мовні властивості дискурсу, а також нові грані понять адекватності та успішності мовної діяльності. Оскільки культурно-прагматична адекватність дискурсу складає один із найважливіших аспектів успішного комунікативного процесу, успіх перекладача як посередника між двома культурами у великій мірі залежить від вміння правильно вибрати лінгвістичні засоби для передачі повідомлення з метою досягнення впливу перекладу, що рівнозначний впливу оригінала.

Побудова дискурсу конкретного типу потребує від перекладача "залучення" різних типів умінь і навичок, зокрема, добору мовних засобів, які відповідають конкретним культурно-обумовленим стратегіям спілкування з метою уникнення прагматичних девіацій, пов'язаних з комунікативними компетенціями мовців, законами їхньої мовленнєвої діяльності.

Особливості національного світобачення тісно пов'язані з категорією ввічливості, яка зазвичай розглядається як надзвичайно важливий регулятор комунікативної поведінки, що визначає національний стиль комунікації. Хоча дана категорія характеризується універсальним характером, конкретна її реалізація має національну специфіку – про це, зокрема, свідчить той факт, що не завжди стратегії ввічливості, характерні для англійської комунікації, проявляютьтся в українському спілкуванні. Такі відмінності зазвичай позначаються на виборі комунікативних стратегій, вживанні певних мовних засобів та на особливостях синтаксичної організації англійських та українських висловлювань. Дуже часто ці мовні засоби стають проблемою для перекладу навіть за умови видимої еквівалентності. Для їхнього успішного перекладу необхідно знати, в якому комунікативному контексті вони можуть вживатися, яке їх прагматичне значення, які комунікативні дії треба застосувати в тій чи іншій ситуації мовного спілкування. Так, індивідуалістичний світогляд, якому надають перевагу англійські комуніканти, чітко проявляється в особливостях їх комунікативної поведінки, а саме в такій її рисі як не-

імпозитивність, тобто недопустимість прямого впливу на адресата, що є результатом регулярного використання стратегій ввічливості дистанціонування, "негативної ввічливості" в термінології Brown & Levinson [2] з метою зменшення комунікативного впливу на співрозмовника. В той же час, для української культури, що базується на інших соціально-культурних відносинах, здійснення комунікативного впливу на співрозмовника в багатьох випадках є цілком допустимим та природнім.

Найбільш яскраво комунікативна неімпозитивність проявляється у сфері англомовної наукової комунікації. Комунікативна неімпозитивність (зменшення категоричності, хеджування), що відноситься до універсальних рис наукового лінгвосоціуму, виступає як важлива комунікативна стратегія в англійському науковому дискурсі. Характерною рисою англомовної наукової традиції є вживання значної кількості мовних засобів вираження хеджінгу. В англійській мові науки знаходимо низку культурно-специфічних мовних засобів некатегоричної номінації:

(1) перформативи з ослабленою семантикою: *It leads one to suspect* (*suggest, guess, imply*) – їх вживання зумовлене таким прагматичним фактором як потреба зняти з мовця відповідальність; (2) перформативи з інтенціональними дієсловами: *I am inclined to say, I would like to suggest that* (часто з неагентивним підметом, що створює ефект усунення особи автора як суб'єкта мовного акту: *A clear examination suggests that …. There is evidence which suggests that…. The analysis suggests that… As part of an undergraduate project intended to show…*); (3) дієслова з ілокутивною силою "пропозиція" типу *offer*: *The hypothesis offers an explanation of …*; (4) Модальні вирази з семантикою "необхідність з етичних причин", в яких значення необхідності зазвичай в свою чергу пом'якшується іншими хеджами (*really, surely, be sought*): *Explanation must surely be sought… The difference has really to be explained on the basis…, It should be borne in mind…, It should be clearly appreciated…, It should be stressed…, It should be noted…*; (5) вирази, що вуалюють значення "впевненість" значеннями "здатність", "можливість", "вірогідність" – дієслова (*can* and *may, be likely, seem, find, observe, determine, detect*), прислівники (*supposedly, arguably*), прикметники (*probable, possible*) вирази типу *there is every possibility*, чиє уживання зумовлене таким прагматичним фактором, як потребою уникнення загрози втратити "обличчя" членами дискурсивної спільноти: *This unexpectedly large number of atypical cases may be attributable to a reporting bias or possibly to enhanced disease severity resulting from the immunosuppressive effects of treatment for rheumatoid arthritis…… But if it were to come to auction today there is every possibility that it could threaten the £49. 5 million record for an Old Master painting fetched by Rubens's.;* (6) апроксиматори: *Our project is one of relatively few robustly designed and evaluated large scale quality improvement projects*

that have shown substantial improvements, (7) засоби умовної модальності *But research announced at the annual meeting of the American Geophysical Union this December suggests that marine microbes could at least partially defeat the methane "time bomb" sitting at the bottom of the world's oceans.*

На особливу увагу заслуговують складні випадки вживання низки засобів хеджування, своєрідних "ланцюжків", які містять декілька таких індикаторів поспіль: *Their analysis revealed that the relative amount of carbon-13 in maple syrup seemed to have gone down since the 1970s.*

Для української мови подібні засоби хеджування менш типові. Англійські комуніканти використовують стратегію неімпозитивності в науковому дискурсі з більшою інтенсивністю і облігаторністю, ніж українські. Комунікативна поведінка українців є більш природньою та менш ритуалізованою. Тому через недостатню увагу до національної специфіки спілкування можуть виникнути неправильності та неточності в перекладі тексту. Нездатність перекладача дібрати мовні засоби, адекватні даному типу дискурсу в приймаючій культурі, може стати причиною комунікативних невдач, зокрема, у разі втілення заслабкої для даного дискурсу ілокутивної сили якщо при перекладі на українську перекладач не зменшить кількість засобів хеджування. Може статися і навпаки – перекладений з української без додавання специфічних для англомовної культури засобів хеджування текст буде здаватися надто напористим та категоричним. Це особливо важливо у відношенні до наукових текстів, які сьогодні часто мають перекладатися саме на англійську. Щоб потрапити до міжнародних періодичних видань текст має відповідати англо-американським культурним нормам. Тому знання культурно-прагматичних конотацій набуває неабиякої важливості та актуальності.

Література:

1. Ларина Т. В. Категория вежливости в английской и русской коммуникативных культурах: монография / Т. В. Ларина. – М., 2003. – 315 с.

2. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987. – 280 p.

3. Grice H. P. Logic and Conversation // Syntax and Semantics. – 1975. – Vol. 3. – P. 41-58.